

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОСНОВІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

REFERENCES

1. Varzatska, L.O. (2004). *Ridna mova y movlennya* [Native language and speech. Developmental education in primary schools]. Kamyanets-Podilskyi, 312 p. [in Ukrainian].
2. Busel, V.T. (2005). *Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayinskoyi movy* [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv, Irpin, 1728 p. [in Ukrainian].
3. Honcharenko, S.Y. (1997). *Ukrayinskyi pedahohichnyy slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv, 100 p. [in Ukrainian].
4. Derzhavnyy standart pochatkovoyi zahalnoyi osvity [State Standard of Primary General Education]. Available at: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti> [in Ukrainian].
5. Lutsiv, S.I. (2009). *Formuvannya movnoyi osobystosti zasobamy shkilnoi dramy* [Formation of linguistic personality by means of school drama]. *Native word in the ethno-cultural dimension*. pp. 424–428. [in Ukrainian].
6. Nikolayeva, S. (2013). *Metodyka navchannya inozemnykh mov i kultur: teoriya i praktyka: pidruchnyk dlya stud. klasychnykh, pedahohichnykh i linhvistychnykh universytetiv* [Methodology of teaching foreign languages and cultures: theory and practice: a textbook for students of classical, pedagogical and linguistic universities]. Kyiv, 100 p. [in Ukrainian].
7. Savchenko, O.J. (1997). *Suchasnyy urok u pochatkovykh klasakh: posibnyk dlya vchytelya* [Modern Lesson in Primary school: A Teacher's Guide]. Kyiv, 256 p. [in Ukrainian].
8. Siranchuk, N. (2015). *Formuvannya leksychnoyi kompetentnosti molodshykh shkolnyariv u rusli kontseptsii rozvyvalnoho navchannya* [Formation of lexical competence of younger schoolchildren in the framework of the concept of developmental learning]. *Bulletin of the Glukhiv National Pedagogical University named after Alexander Dovzhenko. Ser.: Pedagogical sciences*. Vol. 28. pp. 150–156. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.02.2025

УДК 378.147:373.3.011.3-051]:005.336.2

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.326091>

Соломія Ілляш, кандидат психологічних наук,
доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОСНОВІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

У статті розглядається проблема підготовки вчителя початкових класів до професійної діяльності на основі компетентнісного підходу. Проаналізовано теоретичні підходи вітчизняних науковців до розуміння поняття “компетентність”. З'ясовано, значення компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності під час навчання у ЗВО. Визначено, що компетентнісний підхід є відображенням вимог суспільства, а також сучасної системи освіти в процесі професійної підготовки майбутніх учителів, які мають не лише володіти необхідними знаннями та вміннями, але й здатні постійно їх удосконалювати і вміти застосовувати у нестандартних ситуаціях.

Ключові слова: компетентність; компетентнісний підхід; вчитель початкових класів; професійна підготовка; педагогічна діяльність.

Лит. 6.

Solomiya Ilyash, Ph.D. (Psychology), Associate Professor of the
Pedagogic and Methods of Primary Education Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

FORMATION OF THE READINESS OF FUTURE PRIMARY TEACHERS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY BASED ON A COMPETENCY APPROACH

The article considers the problem of training a primary school teacher for professional activity based on a competency-based approach. The theoretical approaches of domestic scientists to understanding the concept of “competence” are analyzed. The importance of the competency-based approach in the process of training a future primary school teacher for professional activity during studies in higher education institutions at the current stage of development of the higher education system is clarified. It is determined that competence is a general ability that is based on experience, knowledge, values and skills and is formed through educational activities, and a competent specialist is always distinguished by the fact that he is able to implement professional knowledge, skills and abilities in his work, as well as self-development. It is established that the professional training of a future primary school teacher based on a competency-based approach should be based on the following principles: competence, democratization, humanism, pedagogical creativity, realism, problem-solving, self-development, technological unity of the educational process, dialogization of learning. It was found that the formation of professional competence of a future teacher will be successful under the following pedagogical conditions: the introduction of a personal and developmental approach to the process of professional training of a teacher; the selection of educational content, as well as its structuring, the definition of methods that correspond to the competency paradigm of

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОСНОВІ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

pedagogical education; ensuring the harmonization of professional and pedagogical knowledge and skills. It was determined that the competency approach is a reflection of the requirements of society, as well as the modern education system in the process of professional training of future teachers, who must not only possess the necessary knowledge and skills, but also be able to constantly improve them and be able to apply them in non-standard situations. It was also outlined that one of the strategic tasks of the modernization of the educational process in higher education institutions is the introduction of methods and means that contribute to increasing motivation for educational activity, the formation of readiness of future teachers to perform professional activities, the manifestation of creative individuality and self-realization.

Keywords: *competence; competency approach; primary school teacher; professional training; pedagogical activity.*

Постановка проблеми. Глибокі соціально-політичні та економічні зрушення, які відбуваються в нашій країні, спонукають до реформування системи освіти. У зв'язку з цим необхідно забезпечити належні умови для розвитку і самореалізації кожної особистості, формування нового покоління, яке здатне навчатися упродовж життя, а також для створення та розвитку цінностей громадянського суспільства. Реалізувати ці завдання зможе лише вчитель з яскраво вираженими творчими здібностями, здатний до організації власної професійної діяльності на інноваційному рівні. Саме тому зараз проблема підготовки майбутніх учителів початкових класів на основі компетентнісного підходу має важливе педагогічне та соціальне значення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемі професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів завжди надавалася належна увага як на державному, так і на науково-методичному рівні. Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх фахівців розкривається у дослідженнях провідних українських науковців, зокрема В. Андрущенка, В. Аніщенка, І. Беха, І. Демченко, М. Євтуха, І. Зязюна, І. Казанжи, В. Кременя, Л. Костюченка, О. Пометун, Н. Нічкало, С. Сисоевої, О. Сухомлинської, Л. Хомич, О. Ярошинської та інших.

Мета статті – з'ясувати значення компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності під час навчання у ЗВО на сучасному етапі розвитку системи вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Соціально-економічні зміни в суспільстві стали причиною переосмислення освітньої політики, зокрема, стратегії підготовки майбутніх фахівців. Саме тому тенденції розвитку вищої освіти в Україні зумовлюють необхідність підготовки конкурентоспроможного, професійно компетентного фахівця, який відповідає сучасним вимогам суспільства. Модернізація вищої освіти нашої країни, зокрема її гармонізація з основними положеннями Болонської декларації, окреслила важливу проблему реформування системи підготовки фахівців початкової освіти, а саме підвищення її якості, формування готовності випускників ЗВО до подальшої професійної діяльності [3, 14].

Педагогічний досвід свідчить, що освітній процес в умовах сучасного ЗВО має вже чимало мож-

ливостей для розв'язання проблем, які турбують майбутніх фахівців. Однак ці можливості не використовуються у повному обсязі, про що свідчать, зокрема, суперечностями між:

- об'єктивними потребами суспільства у професійно-компетентних спеціалістах у галузі початкової освіти, унікальних вимог до їхньої діяльності, та наукових напрацювань щодо проблеми формування професійної компетентності;

- наявністю у практиці ЗВО унікальної сталої системи підготовки фахівців початкової освіти та з особистісно-орієнтованим характером діяльності;

- усвідомленням майбутніми вчителями необхідності й значущості розвитку професійної компетентності і недостатнім досвідом та рівнем сформованості у них практичних навичок у сфері початкової освіти [1, 5].

Однією із найважливіших особливостей вищої освіти є зростання значимості компетентності майбутнього фахівця. У сучасних умовах дуже важливо бути не лише кваліфікованим, але й насамперед фаховим спеціалістом. Компетентні якості допомагають майбутньому вчителю ефективно виконувати різноманітні завдання, які стосуються його професійної діяльності.

Компетентний фахівець завжди вирізняється здатністю реалізувати у своїй роботі професійні знання, вміння і навички, а також саморозвиватися, вважає свою професійну діяльність значним досягненням.

Світова спільнота пред'являє до майбутніх учителів нові вимоги:

- 1) фахівець повинен володіти знаннями у сфері сучасних науково-педагогічних, суспільних та політичних проблем; мати здатність застосовувати природничі, математичні та соціально-гуманітарні знання на практиці; розв'язувати різноманітні педагогічні проблеми та завдання; проєктувати власну діяльність відповідно до поставлених завдань;

- 2) майбутній фахівець повинен вміти ефективно взаємодіяти з колективом, застосовувати набуті навички та засвоєні методи в науково-педагогічній практиці, володіти професійною та етичною відповідальністю.

У зв'язку з тим, що роботодавці акцентують увагу на наявності у випускників закладів вищої освіти системних, інтелектуальних, комунікативних якостей, здатності до самоорганізації та рефлексії власної діяльності, вимоги суспільства до

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОСНОВІ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

професійної підготовки вчителів початкових класів постійно зростають. Враховуючи це, основною метою вищої освіти є підготовка компетентного фахівця, здатного бути конкурентоспроможним на ринку праці та готовим до постійного професійного зростання, соціальної і професійної мобільності.

Широке коло досліджень проблеми формування професійної компетентності підтверджує, що означена проблема є актуальною, і, незважаючи на досягнення в теорії та практиці, недостатньо з'ясована.

“Компетентність” (у перекладі з латинської “competentia”) означає перелік питань, в яких людина добре обізнана, має певний досвід і знання.

Сьогодні в науково-методичній літературі, зустрічаються різні визначення поняття “компетентність”. Наприклад, компетентність – це загальна здатність, яка заснована на досвіді, знаннях, цінностях та вміннях і формується завдяки навчальній діяльності [4, 56].

Українська дослідниця Л. Костюченко, розглядаючи освітню компетентність, пропонує таке визначення цього поняття: “Компетентність – вимога до професійної підготовки, яка виражається в сукупності взаємопов’язаних знань, умінь, навичок та досвіду діяльності майбутнього вчителя щодо певного кола об’єктів, які необхідні для здійснення соціально-значущої продуктивної діяльності” [2, 153].

Багато визначень включають загальні елементи, які розкривають сутність категорії “компетентність”. Доцільно зазначити, що деякі визначення означеного поняття зосереджуються на зовнішніх впливах, інші – на внутрішніх характеристиках, однак усі передбачають здатність людини виконувати різноманітні завдання, застосовуючи знання, вміння та навички, які необхідні для здійснення певної діяльності.

На нашу думку, компетентною у певній галузі є людина, яка володіє відповідними знаннями та вміннями, що дозволяють їй ефективно діяти у ній. Отже, компетентність треба розглядати як результат навчання, який проявляється у здатності застосовувати знання, вміння та особистісні якості для успішної діяльності.

На думку Л. Хоружої, доцільно виокремлювати такі групи ключових компетентностей:

- навчально-пізнавальні;
- інформаційні;
- комунікативні;
- ціннісно-змістові;
- особистісного самовдосконалення;
- загальнокультурні;
- соціально-трудова [6, 179].

Науковці стверджують, що фахова підготовка майбутнього вчителя початкових класів на основі компетентнісного підходу має базуватися на таких принципах:

– компетентності, який передбачає створення умов для розвитку необхідних елементів педагогічної компетентності випускників ЗВО;

– демократизації, який передбачає сприйняття особистості майбутнього вчителя як найвищої соціальної цінності та визнання його прав на професійне зростання;

– гуманізму, який передбачає створення умов для формування найкращих якостей та здібностей майбутнього вчителя; гуманізацію відносин між учителями та учнями, повагу до особистості майбутнього фахівця, розуміння його інтересів та запитів;

– педагогічної творчості, який передбачає створення умов для креативного розвитку;

– реалізму, який передбачає зорієнтованість майбутнього фахівця на досягнення реальних педагогічних цілей та оволодіння необхідними методами і засобами;

– проблемності, який передбачає зорієнтованість майбутнього вчителя на виконання реальних педагогічних завдань.

– саморозвитку, який передбачає орієнтацію сучасного випускника на створення умов для задоволення потреб щодо самореалізації;

– технологічної єдності освітнього процесу – передбачає використання нових технологій навчання.

– діалогізації навчання, який передбачає розвиток у майбутніх учителів вміння бачити сильні та слабкі сторони співрозмовника, критично сприймати отриману інформацію, розрізняти та виявляти розбіжності у позиціях учасників освітнього процесу [5].

Сучасні дослідники виділяють такі етапи становлення професійної компетентності:

– ознайомлення з предметною галуззю майбутньої професійної діяльності;

– формування мотивації для здобуття відповідної кваліфікації у вибраній спеціальності;

– формування у даній предметній галузі необхідних теоретичних знань;

– вироблення необхідних практичних навичок для професійної діяльності, здобуття особистого досвіду під час реалізації стандартних, типових завдань;

– коригування отриманих раніше знань з урахуванням набутого практичного досвіду, адаптація теоретичних знань до особливостей обраної професії;

– формування умінь та навичок виконання нестандартних, нетипових завдань у професійній діяльності;

– подальший розвиток компетенцій шляхом поглиблення знань та навичок, узагальнення засвоєної інформації, аналіз і синтез професійних знань;

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОСНОВІ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

– формування готовності до самостійної професійної діяльності (етап розвитку професійної майстерності) [4, 112].

На нашу думку, розвиток професійної компетентності майбутнього вчителя буде успішним за таких педагогічних умов:

– впровадження особистісно-розвивального підходу в процес професійної підготовки вчителя;

– здійснення відбору змісту освіти, а також його структуризація, визначення методів, які відповідають компетентнісній парадигмі педагогічної освіти;

– забезпечення гармонізації професійно-педагогічних знань та вмінь.

У контексті компетентнісного підходу ефективність процесу фахової підготовки майбутнього вчителя початкових класів залежатиме від повноти втілення всіх умов.

Висновки. Отже, найважливіше завдання сучасної вищої освіти – підготовка компетентного, гнучкого та конкурентоспроможного фахівця, здатного досягти необхідної мети у різних життєвих ситуаціях.

Враховуючи вищесказане, резюмуємо, що перед системою педагогічної освіти сьогодні стоїть актуальне завдання – виявити та реалізувати на практиці найефективніші стратегії і методи формування готовності майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності на основі компетентнісного підходу. А одним із стратегічних завдань модернізації освітнього процесу у закладах вищої освіти є впровадження методів і засобів, які сприяють підвищенню мотивації до навчальної діяльності, формування готовності майбутніх учителів до виконання професійної діяльності, прояву творчої індивідуальності та самореалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці. Київ : Виховання і культура, 2009. № 12 (17–18). 2009. С. 5–7.

2. Костюченко Л. Компетентнісний підхід у формуванні готовності до професійної діяльності майбутніх учителів початкових класів. *Гуманітарний вісник*. 2013. № 28. С. 153–156.

3. Луговий В.І. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 2. С. 13–26.

4. Овчарук О.В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Київ : К.І.С., 2004. 112 с.

5. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя. URL: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>

6. Хоружа Л.Л. Компетентнісний підхід в освіті: ретроспективний погляд на розвиток ідеї. *Педагогічна освіта : теорія і практика : збірник наукових праць*. Київ : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2007. № 7. С. 178–184.

REFERENCES

1. Bekh, I.D. (2009). Teoretyko-prykladnyi sens kompetentnisnoho pidkhodu u pedahohitsi [Theoretical and applied meaning of the competence approach in pedagogy]. Kyiv. *Education and culture*, No. 12 (17–18), pp. 5–7. [in Ukrainian].

2. Kostyuchenko, L. (2013). Kompetentnisnyi pidkhd u formuvanni hotovnosti do profesiinoi diialnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Competence approach in the formation readiness for the professional activity of future primary school teachers]. *Humanitarian Bulletin*. No. 28, pp. 153–156. [in Ukrainian].

3. Luhovyi, V.I. (2009). Yevropeiska kontseptsiiia kompetentnisnoho pidkhodu u vyshchii shkoli ta problemy yii realizatsii v Ukraini [The European concept of a competence approach in higher education and the problems of its implementation in Ukraine]. *Pedagogy and Psychology*. No. 2, pp. 13–26. [in Ukrainian].

4. Ovcharuk, O.V. (2004). Kompetentnisnyi pidkhd u suchasni osviti: cvitovy dosvid ta ukrainski perspektyvy [Competence approach in modern education: global experience and Ukrainian prospects]. Kyiv, 112 p. [in Ukrainian].

5. Khymynets, V. Kompetentnisnyi pidkhd do profesiinoho rozvytku vchytelia [Competence approach to the professional development of a teacher]. Available at: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>

6. Khoruzha, L.L. (2007). Kompetentnisnyi pidkhd v osviti: retrospektyvnyi pohliad na rozvytok idei [Competence approach in education: a retrospective view at the development of the idea]. *Pedagogical education: theory and practice: the collection of scientific works*. Kyiv, No. 7, 202 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.03.2025

“Від педагога залежить, чим стане серце дитини – ніжною квіткою чи засушеною корою. Заповітна мрія кожного мислячого педагога – щоб серце вихованця було чутливим до кожного слова вихователя, щоб дитяча душа відгукувалась, мов ніжна струна, на тонку музику його душі”.

*Василь Сухомлинський
український педагог, публіцист*

